

Напомене за беседу о атеизму као бирократској истини уз питање коме је потребна демократија?

Културу можемо да разумемо широко схваћену, како нам то каже један од њених истраживача, и као „социјално наслеђе и систем међусобно везаних обичаја које народ стиче кроз процес своје социјализације и које отварно и у имагинацији међусобно дели, упражњава”. У питању су при томе општи интереси као и опште потребе, и све оно што живот доноси као захтеве. Реч је о активности, можемо онда даље да разумемо овакво једно разумевање природе културе која се мора што непосредније да слаже са природом логике потреба, реализмом људске несавршене природе — која се усавршава уз личан напор, као и непосредан напор саме средине у којој човек као појединац живи. То су познате већ анализе и напори запажања истакнутих социолога и аналитичара најбољих услова за најуспелије усавршавање.

У оквиру онда ове проблематике међу питањима за која смо данас толико заинтересовани несумњиво да се појављује, у пуној својој реалности, и питање колико наши данашњи напори у срећивању живота, када је у питању Црква, долазе из следовања општег, из система „међусобно везаних обичаја” који се стичу кроз векове искуства, или колико се они појављују као покушаји да то буде ствар „система” једног или неколицине. Колико је то ствар „логике имагинације” неколицине, одлука њихових донетих у изолованости, а не ствар опште логике пој-

мова кроз које човек следује своје потребе у поднебљу универзалности људске природе. Ово су актуелна питања сада у фази овог ступња нашег иначе ванредног материјалног напретка — део општег материјалног напретка који се тако благословено развија широм света. Тај напредак има своју општу метафизику и није ствар само једне земље, једнога народа, једног националног подручја.

Вековима смо кроз своју националну историју савлађивали хаос који нам прети са ослонцем на систем догматике Цркве. Дошли смо и до своје савремене технологије кроз то своје следовање општег. Реч је о природним наукама које данас толико већ обилно користимо за ствар добра или прихватања живота као вредног живљења, у том погледу живимо у великим временима. Колико сада кроз „имагинацију неколицине” треба, или колико је то оправдано, да одсечемо себе од својих корена искуства или општег? Или, колико доводимо себе у опасност да са свим тим што сада имамо, али одсецајући се од своје Основе, уз своје сазревање, коначно разумемо дар живота и будемо принуђени да га разумемо — суштински као комедију како нам каже један песник, теглећи га препуног несавршености, са разумевањем да највећи број људи нема никаквог значаја за историју или људски прогрес, да том историјом или светом више управља какав савет богова сличан саве-

ту каквог предузећа које губи свој новац или вредности; јер се не запажа у свету или историји „мудрост свемогућег Бога“.

Одавно се већ скреће пажња да уз сав свој напредак ипак нам прети опасност да не упаднемо у такво расположење, у такав морални и интелектуални простор из којег повратак нема. Претња хаоса је тада сасвим реална као и немир човека којем недостају услови да следује опште појмове и опште потребе које му по универзалности живота припадају.

Не стварају ли се тада услови, да се овде опет послужимо размишљањем једног песника, када треба да се боримо са питањем колико можемо да „служимо људско достојанство средствима која остају часна у поднебљу историје која је толико нечасна“? Колико је то слика онога што смо или што ћемо бити? Уколико је то само опасност — шта можемо да учинимо? Колико можемо волети живот много, а у исто време не постати егоист.

Можемо да се сетимо и још једног познатог песника када нам изјављује да целокупно стваралаштво човека, сва проза и сва поезија, резултат је једног никад завршеног процеса сукоба добра и зла! То је **реалност**, нико не може да то порекне? Али, није ли ту изглед могућности да у тој борби и зло почне да тријумфује?

У нашем поднебљу, у нашим напорима, ово је питање наглашено кроз наглашавање потребе рада и производње, кроз усавршавање средстава за производњу. Да ли смо сигурни да смо у тој својој борби увек у ослонцу на опште? Колико смо у заносу и оправдању тог заноса у борби против „унутрашњег демона“ и „старог зла хаоса“, у развоју те борбе, поверовали да ћемо у томе успети само „логиком имагинације“ једног од неколицине? Колико смо заборавили да су то увек били снови свих, свих времена, и свих генерација, и колико су нам нешто значајније кораке у том правцу сада омогућили резултати науке која је резултат концептуалног система Цркве? Ту науку почињемо да прихватимо „подсвоје“, без Цркве, извлачећи је из општег, контекста логике општих појмова? Колико смо са врлином скромности у том погледу, или интелектуално искрени? Колико смо заиста сигурни да уз сазревање, постајући све старији, неће-

мо довести себе и све, у целини, до тог дубоког уверења о комедији свега, о томе да светом само управља „савет богова једног предузећа које је изгубило новац“ или све своје основне вредности на крају свега свога рада. Осећамо већ то, јер се опмињено на опасност бирократије! Колика је она опасност за „опадање“ заноса духа **новог**? О томе се опмињемо свакодневно уз све своје разговоре о унапређењу живота.

Са ових неколико речи у реализму свог богословског расположења није ли вековна дужност хришћанског расположења увек била да укаже или пружи свој прилог што бољем осветљавању проблематике сваког времена, увек **новог** времена које је долазило са увек и новим проблемима? Јер питање слободе и реда тесно је везано за саму чињеницу вере или питања да ли је универзум, или сва историја, нешто што је срећено једним општим поретком или једном општом мудрошћу, чији смо ми сарадници у оквиру појма слободе коју смо добили од те Творачке мудрости са којом треба да сарађујемо, најуспелије, уз добровољно слагање? Уколико пак не верујемо у то, у то Откривење, нужно је да **ред буде**, коначно, ствар одлуке или избора неколицине, или једног — одлуке у изолацији! У тој „изолацији“ би онда био извор „нормативног система“ обавезног за све. Али, овде је и логична опасност од бирократије!

Шта је бирократија? Помогнимо се за одговор на ово питање једном већ дагом, врло добром, анализом овог питања, да бисмо се онда вратили свом реалном богословском закључку уз овај исто тако богословски увод. Проф. Матју Дамонт, у једном свом недавном коментару „Доле бирократија“ говори о овом појму као појму „ајхманизму“.

... моје је уверење да су велика зла човечанства, геноциди и „свети ратови“, неправедна друштва ... више отвар институционалних пракси које остају без испитивања и оспоравања (које то недозвољавају) него личних несавршенстава човека... а у институционалну праксу спада... не предузимати радикалне иницијативе, као прво, ... да би задржао своје место не узнемиравај своје предпостављене својим истраживањем, као друго, ... буди сигуран да су сви одговарајући фон-

дови утрошени на крају финансиске године, као треће, ... програм који је дат треба увек одржавати „живим“, без испитивања колико се он слаже са својом првобитном наменом, без икаквог даљег испитивања његовог основа, већ само да га треба изводити, као четврто, ... одржавати стабилност своје средине од које нам је потребна подршка, пријатељство због личног самоодржања... и све пословање, као пето, ...

Наравно, ово је само веома кратак резиме, „појма бирократије“ коју можемо да пратимо како нам каже проф. М. Дамонт, од Пилата до Ајхмана, а ове и узима као „архитипове бирократа“.

Овакво нас једно разматрање појма бирократије опомиње на првом месту на наш однос према „општем“ које је увек извор слободног истраживања, испитивања, опште дисциплине и слагања, јер опасност бирократије и лежи у томе што се добија утисак да је она баш појам слагања. Међутим, ако се мало заинтересујемо, на пример за ових пет тачки појама бирократије, видећемо колико је њој извор у свему ономе што је дато или донето у изолацији, издвојености од општег.

Живот је то што је опште; да би се развијао потребне су увек нове радикалне иницијативе „али шта коригује те „радикалне иницијативе“? Колико смо сигурни у њихов пут добра? Несумњиво сам живот и његове потребе! Уколико се нема могућности за радикално испитивање или истраживање такве једне одлуке, на пример, о ставу савременог образованог човека према искуству историје, националне историје и места Цркве у њој, онда је то једна бирократска одлука, одлука у изолацији, ствар одлуке неколицине која треба да се следује као нешто што је опште, а без могућности истраживања било детаља тог општег или стварне историјске дубине општег, уз наметнуту једну технологију администрације, која се у почетку прима са поверењем потребе за унапређењем живота, са заносом. То је рационално оправдано, али ако остајемо без могућности да размишљамо колико коначно тако постајемо само „чиновници“ времена само једног става формираног у изолованости, то онда није оправдано. Уколико смо пак чиновници или

службеници времена, у смислу оног општег што тријумфује кроз историју, без обзира на људске несавршености, или покушаје издвојености, тада смо сигурни у правац којим смо упућени. Треба слушати тај глас. Ако можемо да говоримо о историји, а о њој заиста можемо да говоримо, то би била пуноћа искуства историје.

Данас нам то потврђују и најистакнутији социолози — човека морамо студирати у поднебљу пуноће искуства историје, као члана једне светске опште моралне заједнице, у коме она увек коначно тријумфује. Свет је целина и сви су делови одговорни за све друге.

Један познати економиста, Кенет Галбрајт, нас на известан начин опомиње, како бисмо могли да закључимо из његовог излагања, да је демократија потребна онима који се залажу за оно што је опште као право према унверзалности логике потреба човека. Према овом познатом економисти бирократија не осећа недостатак демократије. Шта више, уколико се у једној земљи развија, са свим својим наглашеним негативним карактеристикама, утолико више, да би се то сузбило, у свим другим земљама појављује се потреба, свесно или несвесно, за бирократијом. Тако се свет све више развија у правцу једног „колоса бирократије“, каже нам овај познати светски економиста. Јер, **БИРОКРАТИЈОМ НЕ УПРАВЉА ИСТИНА, ВЕЋ ЊЕНА СОПСТВЕНА ИСТИНА, БИРОКРАТИЈА БРАНИ СВОЈУ ИСТИНУ ОД РЕАЛНОСТИ.** Затим, примећује, ту човек постаје „ољуштен, деперсонализован, постаје своја сопствена пародија као политичар“. Он нема свог мишљења, он се идентификује са бирократском истином. Утолико више уколико је више „на власти“. У „бирократији се респектује оно што други кажу“. Корекција јавним мишљењем (или општим) није могућа. У систему бирократије човек постаје опасан; а у целини бирократија постаје нешто „супермистично“.

Из оваквог једног разматрања онда видимо колико је цео свет у поднебљу увек једног таквог стања у којем је увек питање — бирократије и њене „супермистичности“ актуелно, и претња целом свету, јер мистичност њене снаге се огледа у томе да је то један ланчани систем, као и токови хаоса.

Није ли онда сасвим у праву богослов који види крајњи извор бирократије у одлуци, донетој у изолованости, да хришћанско Откривење које се у искуству историје показало као извор „слободе за све“, јер је то начело прво у Њему и истакнуто, није откривење истине, или да нема искуство истине, и због чега треба хришћанско Откривење снагама, овим или оним, кроз „просветне“ бирократске одлуке, потиснути из централних области живота и рада, или општег развоја. Нешто што је као одлука, упоређено са општим токовима историје, и дубина искуства историје, само бирократска истина, истина у коју верују неколицина, супротстављајући се тако према општем светском току или универзалности човековог мисаоног истраживања и коначно расположења као вере.

У хришћанским интелектуалним круговима увек се систем догматике разматрао као предмет вере а не знања, а то значи да је предмет „назидавања“, или развоја у вери и тако у појму слободе или усавршавања. За добро образованог хришћанина ниједан „систем веровања или мисли“ заиста није и не може да буде нешто што је готово дато и сигуран одговор. Сам догматски систем, толико утврђен и непроменљив, ствар је вере а што значи разматрања и усвајања. Опомиње нас, на пример, и још један савремени велики песник — традиција није нешто што је „пасивно наслеђено“, већ нешто што треба да буде „стечено напорним радом“. А знамо онда да се то не може постићи ако не поседујемо такав систем у којем ће сваки систем веровања или погледа на живот бити изложен истраживању или разматрању. Усвајање истине је плод рада и то не тако лаког рада. Нико нема онда монопол на истину — она је отворена и добровољно се коначно вером усваја. Друштво својим системом мора бити од помоћи својим члановима у „флуидности проблема“ који су одлучујући за „личну интеграцију личности“. Опште искуство је у том погледу најдрагоценије. Црква се показала са својим догматским системом као основ оваквом искуству.

Прикладно је да се овде осврнемо и на једног познатог књижевног критичара поводом смрти опет једног великог савременог писца, који је волео да описује борбу човека са природом, са морем, рибом, биком, човека са човеком, описао нам је једну револуцију, или рат, са мотом, мисли једног епископа, да смо сви делови једне целине, и када звона објављују нечију смрт, звоне мало и за све друге. Само све је то чинио у оквиру једне затворености, човека окованог природом, са узалудношћу напора, без отворености према Трансцендентом, што, како налази овај критичар, делује на наше одушевљење док смо млади, али, са оваквим ставом, овакав писац све је за нас мањи уметник док постајемо старији.

Нисмо ли овде у могућности да овакву једну аналогију пренесемо на читаво једно друштво, или свако друштво, које затвара себе у своје сопствене бирократске истине — које све мање показују своје стварне вредности уколико се озбиљније или дубље мисли о његовим основама или бирократским истинама, док отсеца себе од општег, од логике општих појмова или општег искуства. Није ли то исто — са читавим једним поднебљем — као и са каквим писцем, који постаје као уметник „мањи уколико си ти старији“ како каже за писца Хемингвеја његов критичар Масквел Гајсмар.

Демократија је потребна „општем“ универзалном, праву. Морамо слушати „глас општег“, али у целини, не само део наших потреба, јер смо само један део саслушали са највећом пажњом. Морамо се развијати да можемо да разумемо „музику целине“. Уколико не, производићемо све више такве „уметнике“, или ће нам стваралаштво бити такво — да ће све бити мање и мање по својој вредности, јер човек мора да постаје све старији а што значи са све већом могућношћу запажања. Једно се друштво не може изоловати, ма колико снажно бирократски било развијено, од општег тока ствари, општег развоја, али у тој борби „изолованости“, производиће све мање и мање.